

Jesenski ekskurziji Ljubljanskega geografskega društva v letu 2005

Pohodna ekskurzija po Rupnikovi liniji

(17. september 2005; strokovni vodja: mag. Saša Jereb, Zavod za pospeševanje turizma Blegoš, Škofja Loka)

Konec leta 1938 je bil za poveljnika štaba za utrjevanje obrambne črte ob meji z Italijo določen divizijski general Leon Rupnik (1880 - 1946), po katerem je jugoslovanski obrambni sistem ob Rapalski meji tudi dobil ime. Gradnja Rupnikove linije je bila skrbno načrtovana, projekt pa prostorsko zelo obsežen, saj naj bi linija potekala ob celotni zahodni meji. Večje utrdbe so bile zgrajene predvsem na strateško pomembnih točkah. Gradbena dela na tem območju so se začela med prvimi, zato so

utrdbе, zlasti na območju Poljanske doline, med največjimi in najbolj dovršenimi. Zaključek del so načrtovali za leto 1946/47, vendar so ob začetku 2. svetovne vojne (ko se je po kapitulaciji jugoslovanska vojska umaknila) dela na še nedokončanih utrdbah takoj prenehala. Tako obrambna črta Rupnikove linije ni služila svojemu namenu.

Osredotočili smo se na greben Žirovskega vrha med Smrečjem in Zalešami. Zaradi dežja smo del poti prevozili s kombiji, del pa prehodili peš. Naš prvi cilj je bila podzemna utrdba na Golem vrhu. Ker je bil glavni vhod v utrdbo ob začetku vojne zaradi miniranja zasut, smo v utrdbo vstopili skozi strelno lino enega izmed dveh artilerijskih blokov. Po klinih in 120 stopnicah smo se nato spustili v globino približno 40 metrov. Presenetila nas je razsežnost podzemnega kompleksa kakor tudi spoznanje, da so bila vsa zidarska in gradbena dela opravljena izredno kakovostno in natančno. Vidi se, da so leta prenehala v trenutku, saj se v nekaterih prostorih nahaja še gradbeni ma-

terial, nekatere lesene samokolnice pa so še polne strjene malte.

Na kmetiji Pr' Bukovcu smo se seznanili z življenjem na živinorejski kmetiji, kjer se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo sušenja sadja in predelavo sadja v žgane pijače. Oboje tržijo pod lastno blagovno znamko ter pod blagovnama znamkama Babica Jerca in Dedek Jaka, naravni izdelki iz Škofjeloških hribov. Po kosilu v lovski koči gorenjevaške lovske družine na Javorču smo se mimo ene izmed slemenskih utrdb Rupnikove linije peš podali proti Zalešam na ekološko kmetijo Peternelj, kjer smo poskusili še njihove domače pridelke.

Laško z okolico

(15. oktober 2005; strokovni vodje: študentje Jure Košutnik, Aleksandra Privšek, Žiga Zorec, člani Društva mladih geografov Slovenije)

Pot nas je najprej vodila v vas Sedraž, kjer so nas učenci na podružnični šoli Antona Aškerca iz Rimskih Toplic seznanili z usodo vasi Govce, ki je zaradi posledic izkopavanja rjavega premoga izginila z oblička Zemlje.

Potomci vaščanov, ki so po turškem opustošenju davnega leta 1529 ponovno obnovili vas, so morali kloniti pred industrijskim razvojem, ki je kot glavni vir energije uporabljal premog. Rudarjenje v okolici vasi se je pričelo leta 1818. Zaradi dnevnega kopa premoga je bila 1863 uničena prva domačija. Prelomno je bilo leto 1962, ko je bila sprejeta odločitev, da bodo začeli izkoriščati sloj premoga pod vasjo Govce. Leto pozneje je bila izvedena nacionalizacija zemljišč z odkupom. Leta 1965 so se iz nekdanjih petih domačij izselili še zadnji izmed 22 prebivalcev. Rudarjenje je povzročilo pospešeno pogrezanje zemeljskih plasti in območje vasi se

Po sledih Rupnikove linije (foto: Boštjan Rogelj).

je na nekaterih mestih znižalo tudi do 15 metrov. Ker v izračunih ni bilo upoštevano dejstvo, da je pobočje Govškega brda nad vasjo izredno bogato z vodo, je ta nenehno vdiralala v rudnik. Zaradi tega je bilo namesto načrtovanih 60.000 ton izkopanih le nekaj tisoč ton premoga. Na območju Govc so z rudarjenjem prenehali leta 1971. Ruševine vasi so bile zaradi varnosti leta 1991 zrvnane z zemljo.

Mejnik v razvoju Rimskih Toplic, ki naj bi bile po svoji termalni vodi znane že za časa Rimljanov, je bilo leto 1840, ko jih je kupil tržaški veletrgovec G. H. Uhlich. Po razširitvi letovišča in dograditvi Južne železnice (postaja Römerbad) leta 1848 se je število gostov, med katerimi so prevladovali aristokrati in meščani iz Nemčije, Avstrije, Trsta in Madžarske, skokovito povečalo. K promociji letovišča je pripomogel obisk angleške princese in pruske prestolonaslednice Viktorije leta 1879. Po drugi svetovni vojni je zdravilišče prešlo v last JLA. Nekdanje goste iz visoke družbe so zamenjali vojaki, ki so semkaj prihajali na zdravljenje in okrevanje. Danes je celoten kompleks v klavrnem stanju, saj propada že od leta 1991. Kljub temu da je Vlada RS, ki je lastnica zdravilišča, leta 2004 kompleks dala v najem Medicinsko rehabilitacijskemu centru (ustanovitelja sta Unior Zreče in Barsos), se zgodba o oživitvi zdraviliške dejavnosti še vedno vrti v prostem teku.

Prav nasprotno pa le streljaj oddaljeno Zdravilišče Laško (nekdanji Kaiser Franz Josef Bad) kljub uspešnemu poslovanju zaradi pomanjkanja prostora ne more širiti svoje dejavnosti. Postavlja se torej vprašanje, zakaj v zadnjih petnajstih letih Zdravilišče Laško svoje dejavnosti ni širilo na območje propadajočega

Rudarski muzej v Hudi jami (foto: Primož Pipan).

kompleksa Rimskih Toplic? Bi oživiljene Rimske Toplice lahko pomenile ustanovitev nove občine, s čemer bi Občina Laško izgubila precej zavidljivih površin? Prostorski razvoj Laškega namreč omejujejo strma pobočja okoliških hribov ter poplavne vode Savinje.

V 20. stoletju je bilo Laško poplavljeno kar šestkrat; zadnjič avgusta 2005. Povprečni mesečni pretok Savinje, ki ima hudourniški značaj, znaša 41 m³/s. Najvišji vodostaj (694 cm!) je bil izmerjen novembra 1990, pretok reke je takrat znašal 1406 m³/s. Razmerje med najnižjim, srednjim in najvišjim pretokom je 1 : 10 : 335.

Laško, katerega ime izhaja iz staroselskih Vlahov, ki so na tem območju živeli pred prihodom Slovanov, je sedež Pivovarne Laško, največjega podjetja za proizvodnjo pijač v Sloveniji. Laško pivo varijo že od 1825. Leta 1889 se je kot prva pivska znamka na območju današnje Slovenije uveljavilo Termalno pivo. 1924. leta je večino delnic pokupila

konkurenčna ljubljanska Pivovarna Union, ki je pivovarno čez tri leta zaprla. Proizvodnja piva v Laškem je v večjem obsegu znova stekla šele leta 1946 z vodilno blagovno znamko Pivovarne Laško, pivom Zlatorog. Od leta 1960, ko so prodali 50.000 hl piva, so proizvodnjo oziroma prodajo podvajseterili, danes znaša že 1.350.000 hl letno.

Kraj Huda Jama v Rečiški dolini, kjer je eden glavnih vhodov v leta 1992 zaprti Rudnik Laško, je ime dobil po hudih razmerah v tamkajšnjem rudniku. Ogleдали smo si manjši muzej, ki ga je uredil bivši Govčan in rudar, Franc Napret, in govori o rudarjenju v Rudniku Laško.

Vabljeni, da se nam na prihodnjih ekskurzijah pridružite tudi Vi. Fotografije z ekskurzij si lahko ogledate na: www.zrc-sazu.si/lgd, kjer je objavljen tudi program ekskurzij za pomlad 2006.

Primož Pipan